

impairment compared with normally hearing children. It was observed the appearance of personality characteristics (secondary defects), including rigidity, self-centeredness, lack of internal control, impulsiveness, suggestibility, a higher level of aggressive behavior, less than that of hearing children, willingness to cooperate, emotional immaturity, suspicion, perseverance, propensity of risk.

The article considers the factors that make it difficult to adapt hearing-impaired children to the social environment, and to the preschool institution as one of the stages of socialization in particular.

Attention was paid to the integration of preschool children with hearing impairment to modern society, to the inclusive space of the kindergarten, were contemplated the forms of integration: full, partial and temporary.

Key words: *hard of hearing preschool children, psychological features of hard of hearing preschool children, social adaptation, integration, adaptation to social environment, adaptation period, disadaptation.*

УДК 159.92

Чуловський В.Е.

СТРУКТУРА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглядається структура ціннісних орієнтацій особистості в юнацькому віці та їх вплив на формування соціальної компетентності.

Ключові слова: *юнацький вік, ціннісні орієнтації, соціальна компетентність.*

Постановка проблеми. Трансформаційні зміни, що відбуваються в політичній, економічній та духовній сферах суспільства в останні десятиріччя, спричиняють радикальні зміни в психології ціннісних орієнтацій. Ці процеси відбиваються на формуванні структури цінностей сучасного молодого покоління, оскільки ціннісні пріоритети, що формуються в даний час, коли, майже, кожен другий українець займається волонтерською діяльністю, стають основою для формування нової соціальної структури і парадигми українського суспільства.

З огляду на останні події у суспільно-політичному житті України, значного розвитку та, загалом, і впливу на суспільство набуває волонтерська діяльність, яка об'єднує небайдужих людей, даючи їм змогу реалізувати своє бажання бути корисним суспільству, надавати допомогу тим, хто її потребує. І саме тому, у контексті сучасних освітньо-виховних пріоритетів сьогодення, дедалі актуальнішою постає проблема ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді та їх адаптації до волонтерської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психології проблемам цінностей приділялось досить багато уваги. До прикладу, З. Фрейд у своєму класичному психоаналізі досліджував соціальні аспекти розвитку особистості, які отримали подальший розвиток у роботах таких послідовників Фрейда як А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм, Г. Салліван. Роль смислових утворень у формуванні власне цінностей особистості розкривається в роботах Ф. Василюка, Б. Братуся, Б. Зейгарник, А. Асмолова, В. Чудновського, В. Слободчикова, Д. Леонтєва та інших авторів [2]. У дослідженнях Г. Залеського, Е. Головахи, Г. Будинайте, Т. Корнілової та ін. особистісні цінності розглядаються як складна ієрархічна система, яка займає місце на перетині мотиваційно-потребової сфери особистості і світоглядних структур свідомості, виконуючи функції регулятора активності людини. Отже, цінності і ціннісні орієнтації людини завжди були одним із найбільш важливих об'єктів дослідження у таких галузях науки як філософія, етика, соціологія, психологія на всіх етапах їх становлення та розвитку.

Метою статті є визначення структури ціннісних орієнтацій особистості в юнацькому віці та їх вплив на формування соціальної компетентності.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Дослідження передбачає розгляд як концептуальних засад комунікативного процесу і його теоретичних моделей, так і з'ясування наслідків даного впливу, його дієвості стосовно соціально-психологічних особливостей ціннісної сфери з урахуванням специфіки аудиторії, зокрема юнаків.

Вплив ціннісних орієнтацій юнаків на формування їх соціальної компетентності має розглядатися дослідниками в контексті формування нової аксіологічної картини соціуму (Б. Бессонов, Д. Брайант, С. Томпсон). Також велике значення для психології має вивчення даного питання з точки зору перегляду базових людських цінностей, включаючи і цінність людського життя (Ю. Александровський, Л. Барденштейн, А. Дроздов). І, на думку О. Ануфрієвої, надзвичайно важливим є висвітлення проблеми гедоністичних цінностей, які витісняють трудові і моральні цінності, та пропагування ідеї індетермінованого життєвого успіху (В. Давидченко, В. Семенов, А. Малов). Проте у працях фахівців бракує досліджень, що висвітлювали б конкретні важелі впливу волонтерської діяльності на ціннісну сферу особистості та соціуму загалом.

У психологічних працях, на думку А. Іванчук, проблемі дослідження цінностей та їх соціально-психологічних особливостей приділялося достатньо уваги. Так, наприклад, у класичному психоаналізі З. Фрейда для ціннісно-нормативної регуляції поведінки людини служить «Супер-его», де він вказує на три його функції: совість, самоспостереження і формування ідеалів.

Е. Фромм у своїй теорії особистості виділяє різні типи соціального характеру, приналежність до якого і визначає спрямованість особистості на відповідну систему цінностей [5, с. 24].

У теорії К. Роджерса є «самість», що виступає як система цінностей. На його думку, в структуру самості входять як безпосередньо пережиті, так і

запозичені, «інтродуковані» цінності, які людиною приймаються та згодом помилково інтерпретуються як власні.

Особливістю психологічного підходу до вивчення ціннісної проблематики є те, що цінності розглядаються через призму особистісного ставлення суб'єкта до оточуючої дійсності і до особливостей орієнтації в ній. Існуючі підходи до проблеми цінностей та ціннісних орієнтацій дають можливість виділити три площини розгляду їх структури: через ієрархію життєвих цінностей; існування їх певних підсистем: когнітивної, емоційної, поведінкової; виділення двох взаємопов'язаних рівнів: вербального засвоєння та глибинного прийняття. Саме такі ракурси розгляду структури ціннісних орієнтацій є важливими для з'ясування впливу на формування соціальної компетентності юнаків.

Найважливішими процесами юнацького віку, включеними до того ж в сферу формування ціннісних орієнтацій, є соціальне самовизначення, становлення світогляду особистості як образу світу. В цьому віці спостерігається зростання інтересу до освоєння цілісних філософських систем та різних ідеологій із притаманними їм цінностями. У юнацькому віці відбувається структурування цінностей, вибудовування їх чіткої ієрархії, усвідомлення та засвоєння буттєвих цінностей.

Як зазначає А. Іванчук, у психології підходи до розуміння цінностей розглядаються в різних аспектах вивчення властивостей особистості. У всіх вітчизняних підходах як провідна характеристика особистості виділяється її спрямованість. Підкреслюючи психологічний характер цінностей як об'єкта спрямованості особистості, В. Тугарінов використовує поняття «ціннісні орієнтації», які він визначав, як спрямованість особистості на ті або інші цінності [6].

Аналіз соціальної опосередкованості особистісних відносин займає важливе місце у вітчизняній психології, оскільки особистість не може розглядатися у відриві від соціального середовища, суспільства. На думку С. Рубінштейна цінності «похідні від співвідношення світу і людини» [3, с. 369]. Що підтверджується твердженням Б. Ананьєва про те, що на основі соціального статусу особистості формуються системи її соціальних ролей і ціннісних орієнтацій. Якщо ж розглядати роль ціннісних орієнтацій, то можна зазначити, що вони визначають життєві цілі людини, виражають те, що є для неї найбільш важливим і має особистісний смисл. Так, К. Абульханова-Славська і А. Брушлинський описують роль смислових уявлень в організації системи ціннісних орієнтацій, яка виявляється в наступних функціях: ухваленні (або запереченні) і реалізації певних цінностей; посиленні (або зниженні) їх значущості; утриманні (або втраті) цих цінностей в часі [1].

Уявлення про систему цінностей особистості як ієрархії її переконань отримало розповсюдження також і в американській соціальній психології. Так, М. Рокіч визначає цінності як «стійке переконання в тому, що це певний спосіб поведінки або кінцева мета існування переважно з особистої або соціальної

точок зору» [7]. На його думку, цінності особистості характеризуються наступними ознаками: витoki цінностей простежуються в культурі, суспільстві і особистості; вплив цінностей простежується практично у всіх соціальних феноменах, що заслуговують вивчення; загальне число цінностей, які є надбанням людини, порівняно невелике; всі люди володіють одними і тими ж цінностями, хоч і в різній ступені; цінності організовані в системи [7, с. 3].

Таким чином, ціннісні орієнтації являють собою особливі психологічні утворення, що завжди являють ієрархічну систему та існують в структурі особистості, але тільки як її елементи.

На думку Ю. Шерковіна, подвійний характер системи цінностей, обумовлених одночасно індивідуальним і соціальним досвідом, визначає її подвійне функціональне значення. По-перше, цінності є основою формування і збереження в свідомості людей установок, які допомагають індивідові зайняти певну позицію, виразити свою точку зору, дати оцінку. Таким чином, вони стають частиною свідомості. По-друге, цінності виступають в перетвореному вигляді як мотиви діяльності і поведінки, оскільки орієнтація людини в світі і прагнення до досягнення певної мети неминуче співвідносяться з цінностями, що увійшли до його особистісної структури [6].

Одночасно з цим система ціннісних орієнтацій особистості, будучи віддзеркаленням цінностей соціального середовища, сама може впливати на групові норми і цінності. Індивідуальні ціннісні орієнтації окремих членів групи через міжособові взаємини впливають на колективні.

Як вказує А. Іванчук, у юнацькому віці складаються основні компоненти особистості – характер, загальні та спеціальні здібності, світогляд. Ці складні компоненти особистості, що формується є передумовами вступу в самостійне, доросле життя. У низці досліджень відзначається, що пізній юнацький вік є сензитивним для утворення ціннісних орієнтацій як стійкої властивості особистості, що сприяє становленню світогляду, ставленню до навколишньої дійсності.

Висновки. Загалом, усі норми і цінності юнаків черпаються ними з культури дорослого суспільства. Засвоєння цінностей дорослих сприяє досягненню певної внутрішньої і зовнішньої незалежності, утвердження свого Я і формуванню особистісних смислів. Проте, домінуючим є не якийсь окремо взятий ідеал, а узагальнений образ, що синтезує в собі позитивні риси і якості ідеальної особистості.

Список використаної літератури

1. [Іванчук А.П. Особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді \(на прикладі крос-культурного дослідження\)](#) / А.П. Іванчук // [Вісник психології і соціальної педагогіки \[Електронний ресурс\]](#) : 36. наук. праць. – Випуск 3. – К., 2010. – Режим доступу до збірника : www.psych.kiev.ua.

2. Психологія вищої школи. Практикум: Навч. посіб. / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К. : Каравела, 2008. – 352 с.

3. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. / Рубинштейн С. Л. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.
4. Рудева Л. С. Сутність волонтерського руху як виду соціально-психологічної роботи / Л. С. Рудева // [Вісник психології і соціальної педагогіки \[Електронний ресурс\]](#) : 36. наук. праць. – Випуск 4. – К., 2010. – Режим доступу до збірника : www.psyh.kiev.ua.
5. Фромм Э. Психоанализ и этика / Э. Фромм. – М. : Республика, 1993. – 415с.
6. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М. С. Яницкий. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2000. – 204 с.
7. Rokeach M. The nature of human values / M. Rokeach. – N.Y. : Free Press, 1973. – 438 p

Транслітерація

1. Ivanchuk A.P. Features of the value orientations of students (on the example of cross-cultural research) / A.P. Ivanchuk // Bulletin of psychology and social pedagogy [electronic resource]: Collect. Of Scient. Works. – Third edition - K., 2010. - Access to the collection: www.psyh.kiev.ua
2. Psychology of high school. Practicum: Study Guide. / L.H. Podoliak, V.I. Yurchenko. - K: Caravel, 2008. - 352 p.
3. Rubinstein S. L. Problems of general psychology. 2nd ed. / S.L. Rubinstein - Moscow: Pedagogy, 1976. - 416 p.
4. Rudeva L.S. Essence of volunteering as a form of social and psychological work / L.S. Rudeva // Bulletin of psychology and social pedagogy [electronic resource]: Collect. Of Scient. Works. – Fourth edition - K., 2010. - Access to the collection: www.psyh.kiev.ua
5. E. Fromm Psychoanalysis and ethics / E. Fromm. - Moscow: Republic, 1993. – 415 p.
6. Yanytskii M.S. Value orientations of personality as a dynamic system / M.S. Yanytskii. - Kemerovo: Kuzbassvuzizdat, 2000. - 204 p.
7. Rokeach M. The nature of human values / M. Rokeach. – N.Y.: Free Press, 1973. – 438 p

Чуловский В.Э.

СТРУКТУРА ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ ЛИЧНОСТИ В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье рассматривается структура ценностных ориентаций личности в юношеском возрасте и их влияние на формирование социальной компетентности.

Ключевые слова: *юношеский возраст, ценностные ориентации, социальная компетентность.*

Chulovsky V.E.

STRUCTURE OF VALUABLE PERSONALITY ORIENTATIONS AT YOUNG AGE AND THEIR INFLUENCE ON THE FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE

The article deals with the structure of value orientations of the personality in adolescence and their influence on the formation of social competence.

Key words: *youthful age, value orientations, social competence.*

Чуловський Вадим Едуардович – здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

УДК 159.9.18:371.68(477)

Варіна Г.Б.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАТИВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Стаття присвячена вивченню проблеми особистісних детермінант розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів. З'ясовані критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності студентів-психологів, виявлено, що особистісні детермінанти зумовлюють високий рівень сформованості комунікативної компетентності та успішність професійного спілкування. Розроблено модель та описані характеристики рівнів розвитку комунікативної компетентності студентів-психологів. В статті розглянуті та досліджені основні компоненти професійної стійкості в контексті розвитку професіоналізму майбутнього практичного психолога. Комунікативна компетентність особистості виступає для нього як певна ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлень людини до природного і соціального світу, а також до самої себе, як синтезу цих двох світів. Відповідно, комунікативна компетентність в даному аспекті виступає стрижненим компонентом професійної стійкості та професіоналізму майбутнього психолога. Проведений нами теоретичний аналіз дозволяє інтерпретувати комунікативну компетентність психолога як засновану на знаннях та чуттєвому досвіді здатність орієнтуватися у ситуаціях професійного спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки, фрустрації, як свої власні, так і партнерів по спілкуванню, рівень освоєння технології та психотехніки спілкування. В результаті емпіричного дослідження виявлено, що 45,3 % респондентів мають середній рівень комунікативних здібностей; у 30,5 % респондентів встановлено високий та дуже високий рівень комунікативної компетентності. Ці студенти у процесі спілкування проявляють ініціативу, легко вирішують складні питання. 39,8 % студентів має середній рівень організаторських здібностей. Ця категорія майбутніх